

Succesvolle burgerinitiatieven in wonen, welzijn & zorg

Drie inspirerende voorbeelden

Maak kennis met Austerlitz Zorgt, Stichting Bonafide en 't Zorghuus

Zorgcoöperaties en andere burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg zijn in opmars. Bewoners nemen het heft in handen om ondersteuning en voorzieningen te organiseren zoals zij dat wensen. Daarbij ontwikkelt zich een nieuw samenspel tussen burgers, aanbieders en gemeenten. Wat kunnen we van deze initiatieven leren?

Uit recente inventarisaties blijkt dat het aantal zorgcoöperaties en andere burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg flink toeneemt.* In 2014 waren er al 101 initiatieven, die allemaal mede het doel hebben om ouderen – en soms ook andere groepen burgers – zo lang mogelijk in hun vertrouwde omgeving te laten wonen. Ter vergelijking: in 2013 waren dat er ongeveer 30. De opkomst begon in relatief dunbevolkte en snel vergrijzende gebieden, maar breidt zich uit naar steden.

Wat kenmerkt een burgerinitiatief?

Burgerinitiatieven zijn vaak een reactie op onvoldoende aansluiting van het aanbod van diensten en voorzieningen op de behoefte of de vraag van bewoners. De initiatiefnemers zijn mensen die hun directe leefomgeving willen verbeteren en samen welzijn, zorg en soms beschermd wonen willen organiseren. Vaak hebben ze een professionele achtergrond in een van deze sectoren.

Meestal begint het met (onderlinge) diensten zoals vervoer, klussen in huis, tuinonderhoud, koffiemomenten, huisbezoek door vrijwilligers, huishoudelijke hulp, maaltijden en vaak ook een ontmoetingsplek. De initiatieven beginnen klein, met 'eenvoudige' diensten, en breiden uit naar intensievere zorg. Sommige bieden geleidelijk nog meer, zoals zorgcoördinatie, persoonlijke verzorging/verpleging en dagopvang, soms ook zorgwoningen. Er is dan veelal samenwerking met professionele organisaties voor diensten die bewoners niet zelf kunnen bieden.

* Dictus, D. (2013). *Enquête burgerinitiatieven* en Beest, R. van (2014). *Inventarisatie zorgcoöperaties*, Aedes-ActiZ Kenniscentrum Wonen-Zorg i.s.m. Kenniscentrum Instituten voor de Open Samenleving van de Universiteit Utrecht.

Lees deze reeks artikelen!

Dit artikel is het eerste in een reeks van 10 over burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg. Vanuit het landelijk programma *Langer Thuis* is door ActivAge en Movisie gesproken met verschillende contactpersonen van drie initiatieven en hun samenwerkingspartners. De inzichten die naar voren kwamen, staan centraal in deze reeks. Alle artikelen samen leveren de bouwstenen voor burgerinitiatieven om zich verder te ontwikkelen, en effectief en productief samen te werken met de gemeente en andere lokale partners in wonen, welzijn en zorg.

U vindt de artikelen op www.movisie.nl/langerthuis.

- * Artikel 2: Daar doe je het voor
- * Artikel 3: Doorpakken, maar niet voor de troepen uitlopen
- * Artikel 4: Draagvlak verzekerd?
- * Artikel 5: Het gaat niet alleen om meten
- * Artikel 6: Als het geld rolt
- * Artikel 7: We doen het samen; de gemeente als partner
- * Artikel 8: Samen op de bres voor kwetsbare bewoners. Hoe burgerinitiatieven kunnen samenwerken met professionals
- * Artikel 9: Zijn er grenzen aan wat je oppakt?
- * Artikel 10: Een kwestie van goed organiseren

De initiatiefnemers zijn mensen die hun directe leefomgeving willen verbeteren.

Zorgcoöperaties en andere vormen van burgerinitiatieven fungeren vaak als contactpunt voor hun achterban. Ze hebben daarmee ook een signalerende rol. Ze vervullen een brugfunctie in de verbinding van vraag en aanbod. Hiermee positioneren met name zorgcoöperaties zich meer en meer als gespreks- en samenwerkingspartner van gemeenten en aanbieders voor de Wmo en de Wet langdurige zorg.

Waarde en kracht van het initiatief

De waarde en kracht van burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg zijn:

- * **Maatwerk:** bewoners zetten zich in om (de behoeften in) hun wijk of dorp te leren kennen, te weten wat er speelt en daarop in te spelen. Met onderlinge hulp, dienstverlening en voorzieningen die goed passen bij de bewoners.
- * **Samen:** bewoners geven invulling aan samenredzaamheid en benutten elkaars talenten en netwerken. De kracht zit in de onderlinge solidariteit, het omzien naar en helpen van elkaar.
- * **Eigenaarschap:** de actieve bewoners – de leden of de achterban – geven invulling aan 'eigen regie'. Ze nemen verantwoordelijkheid vóór en mét elkaar.

Zo dragen deze burgerinitiatieven bij aan de leefbaarheid in dorp, buurt en wijk.

Maak kennis met drie burgerinitiatieven

Zorgcoöperaties en andere vormen van burgerinitiatief werken vraaggericht en leveren diensten die 'aanvullend' zijn op wat familieleden, vrienden en burens in eigen kring kunnen doen. Ze leggen de verbinding tussen informele en formele zorg en ondersteuning. Het 'eigenaarschap' van de leden maakt dat zij onderlinge en eenvoudige oplossingen proberen te vinden.

Voorafgaand aan deze artikelenreeks zochten we de volgende drie initiatieven op:

- * [Zorgcoöperatie Austerlitz Zorgt](#) in Austerlitz, gemeente Zeist
- * [Stichting BonaFide](#) in Amersfoort
- * ['t Zorghuus in Ysselsteyn](#), gemeente Venray.

Hier introduceren we deze burgerinitiatieven kort. In de volgende artikelen leest u meer over deze initiatiefnemers en hun samenwerkingspartners: de gemeente en lokale aanbieders van wonen, welzijn en zorg.

Austerlitz Zorgt

Austerlitz is een dorp met ongeveer 1.500 bewoners. Het valt onder de gemeente Zeist. Het dorp kenmerkt zich naar eigen zeggen al tientallen jaren door een doe-het-zelf-mentaliteit. Het heeft een belangenvereniging, Austerlitz Belang, waarvan maar liefst 70 procent van de bewoners lid is.

In 2007 was Austerlitz Belang nauw betrokken bij een leefbaarheidsonderzoek van de gemeente Zeist. Het dorp koos toen voor behoud van bestaande en uitbreiding met nieuwe voorzieningen en was bereid daarvoor een gefaseerde groei te accepteren naar 2.000 inwoners. Uit het onderzoek kwam ook duidelijk de wens naar voren dat het voor oudere en gehandicapte inwoners mogelijk zou moeten zijn zo lang en zo zelfstandig mogelijk in het dorp te blijven wonen, in plaats van te moeten verhuizen naar een instelling in Zeist. Dit leidde begin 2012 tot een werkgroep die Austerlitz Zorgt ging voorbereiden.

Austerlitz Eet, Austerlitz Beweegt

In december 2012 is de coöperatie Austerlitz Zorgt opgericht. De bestuurders zijn bewoners die hun diverse professies vrijwillig inzetten en een groot netwerk en breed draagvlak hebben onder de bevolking. Een derde van de volwassen dorpsbewoners is in 2014 lid. Geleidelijk aan zijn meer diensten in het aanbod opgenomen onder de namen Austerlitz Eet, Austerlitz Beweegt, enzovoort. Ook vervoer en klussen worden onderling geboden. Austerlitz Zorgt wil bovendien hulp organiseren – mede via de dorpsondersteuner – op het gebied van thuiszorg, personenalarmering, huisvesting en woningaanpassing, huishouding, administratie en dagbesteding.

Vrijwilligers met professionele ondersteuning

De coöperatie werkt met een groot aantal vrijwilligers, waardoor zorgkosten worden bespaard. Twee professionals vormen de spil. De dorpsondersteuner is de centrale ingang voor vragen op het gebied van welzijn en zorg, is tevens vrijwilligerscoördinator voor allerlei diensten en doet de indicaties voor de Wmo. De zorgcoördinator is er voor professionele zorgvragen en voor de indicatiestelling vanuit de Wmo en AWBZ (per 2015 Wlz). Beiden gaan bij bewoners op huisbezoek. Samen met de huisarts met de grootste praktijk in het dorp en haar praktijkondersteuner, vormen zij het dorpssteam.

Austerlitz Zorgt stelt dat haar dienstverlening kwalitatief verder gaat dan die van reguliere aanbieders. Zo is vervoer altijd individueel en persoonsgericht. De 'chauffeur' (een dorpsbewoner) kan iemand tot in de spreekkamer begeleiden wanneer de ander dat vraagt. Tegelijk is er goede samenwerking met alle professionele welzijns- en vervoersorganisaties, als het om aanvullende diensten gaat.

Veranderende houding van gemeente

In reactie op het volhardende en doortastende coöperatiebestuur van Austerlitz Zorgt stemt de gemeente haar beleid voor de *civil society* steeds meer af op de bewoners. De gemeente stelt Wmo-subsidie beschikbaar aan de zorgcoöperatie voor de financiering van de twee professionele krachten. De financiering van zorg en sommige diensten van Austerlitz Zorgt vindt plaats vanuit de Wmo, de AWBZ (per 2015 Wlz) en het pgb. Momenteel ontwikkelt de coöperatie beschermd wonen-units en seniorenwoningen. Vanaf 1 januari 2015 opereert het dorpssteam van Austerlitz Zorgt ook officieel als sociaal team voor het dorp namens de gemeente Zeist.

Stichting BonaFide

Amersfoort is een stad met 147.000 inwoners. Marie-Louise Hehenkamp en Willemien Meershoek wonen al tientallen jaren in Amersfoort en voelen zich sterk betrokken bij de stad. Ze hebben een enorm netwerk, mede dankzij hun werk in het sociale domein. Als reactie op de participatiemaatschappij en de terugtrekkende overheid, vroegen zij zich af: hoe kan onder burgers in de buurten van Amersfoort meer betrokkenheid op elkaar ontstaan? Om het 'omzien naar elkaar' te versterken, richtten zij de Stichting BonaFide op. Deze stichting wil een rol als aanjager van buurtinitiatieven spelen. Het uiteindelijke doel is om zichzelf overbodig te maken en zelfregulerende, actieve platforms van buurtbewoners achter te laten – al dan niet in de vorm van coöperaties – waarin

mensen naar elkaar omkijken. Van boodschappen tot klussen, van (buurt)tuin tot zorg voor elkaar.

Ouderen en iPads

BonaFide zit in 2014 in de ontwikkelfase. De plannen zijn gesmeed, netwerkgesprekken met zorg- en welzijnsorganisaties en met de gemeente vinden plaats ("hoe kunnen we elkaar versterken?"), de eerste communicatie gaat naar buiten en fondsen worden geworven. Een eerste activiteit is een project waarin ouderen leren omgaan met iPads. Dat is weliswaar niet buurtgericht, maar kan uiteindelijk werken binnen verschillende buurten.

Bewoners op de been krijgen

BonaFide start met twee pilots in twee wijken. De initiatiefnemers gaan daar het gesprek aan met buurtbewoners: Welke vragen spelen er in de wijk of buurt? Wat signaleert u? Waar zou u graag iets aan veranderd of verbeterd zien? En wat zou u zelf kunnen doen of wie zou u daarvoor kunnen benaderen? Bewoners op de been krijgen lijkt de vrouwen van BonaFide niet het grootste probleem, hoewel dat per buurt enorm kan verschillen. Voorlopig is de grootste uitdaging om er na de start geleidelijk aan – 'reken minstens op een jaar' – continuïteit te laten ontstaan. Er moet iets duurzaam gaan groeien. Wat precies, dat bepaalt de buurt helemaal zelf, menen de initiatiefnemers.

't Zorghuus

Ysselsteyn is een dorp met ruim 2.200 inwoners in Noord-Limburg. Het valt onder de gemeente Venray. Het dorp is in 1921 in de Peel gesticht en heeft een relatief geïsoleerde ligging. De stad ligt zeven kilometer verderop. Samen werken en samen bouwen zit de bewoners dan ook 'in de genen', zoals ze zelf zeggen. Bij gebrek aan een passende woon-zorgaccommodatie voor mensen met dementie of een verstandelijke beperking klopten drie wijkverpleegkundigen in 2007 aan bij de Dorpsraad: hoe zouden deze mensen in het dorp kunnen blijven als ze niet (meer) zelfstandig kunnen wonen?

Kleinschalige voorziening komt voort uit burgerinitiatief

Een werkgroep werd geformeerd met vrijwillige professionals uit het dorp, van huisarts tot bouwondernemer. Zij smeeden plannen voor het bouwen van een kleinschalige woon-zorgvoorziening. Ze zochten een locatie, zetten een lobby op en benaderden de gemeente. De gemeente Venray had niet eerder te maken gehad met zo'n groot burgerinitiatief. In dit proces moest de gemeente dus de bakens verzetten en leren de regie uit handen te geven. Dat lukte.

Iedereen draagt bij

De samenwerking met de woningcorporatie strandde echter. Dit dorp is te klein voor een dergelijke investering, meende de corporatie. En dus bouwden de bewoners de voorziening zelf. Het dorp haalde daarvoor onder de eigen bevolking € 400.000 op. Er is vermoedelijk haast niemand uit het dorp die niet heeft bijgedragen, meent Hans Teunissen, tot voor kort voorzitter van het bestuur. Ook werden lokale en provinciale fondsen geworven. Vanaf 2008 is ook met zorgorganisaties gesproken over samenwerking.

In dit proces moest de gemeente de bakens verzetten en leren de regie uit handen te geven. Dat lukte.

In het voorjaar van 2012 werd de voormalige Rabobank aan het Dorpsplein gesloopt, en er kwam nieuwbouw. In maart 2013 werd 't Zorghuus geopend. Er wonen mensen met dementie en mensen met een verstandelijke beperking. 't Zorghuus werkt met circa zeventien professionele krachten en honderd vrijwilligers. Er is geen directie, het stichtingsbestuur is tevens werkgever. Dat biedt een enorme kostenbesparing, maar is ook zwaar voor de vrijwillige bestuurders.

Huursubsidie

De bewoners betalen voor vier componenten: huur, service, verblijf en zorg. Omdat het een particulier initiatief betreft met onzelfstandige eenheden is er een besluit van de Belastingdienst nodig met betrekking tot huurtoeslag. Bewoners kunnen op dit moment geen huursubsidie aanvragen. Hierover is contact met het rijk. De zorg wordt gefinancierd vanuit de AWBZ en persoonsgebonden budgetten (pgb). Met de veranderingen in wet- en regelgeving per 2015 bekijkt het bestuur opnieuw het budget.

Ter inspiratie

In deze artikelenreeks komen de betrokkenen bij deze drie burgerinitiatieven aan het woord. Wij danken hen voor het inkijkje in hun praktijken. Daarmee hopen we u inspiratie en bouwstenen te bieden voor het (verder) ontwikkelen van burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg in uw eigen omgeving.

Dit artikel is het eerste in een reeks over burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg. Vanuit het landelijk programma *Langer Thuis* zijn drie initiatieven in beeld gebracht. De inzichten die in de gesprekken naar voren kwamen, staan centraal in deze reeks. Alle artikelen samen leveren de bouwstenen voor burgerinitiatieven om zich verder te ontwikkelen, en effectief en productief samen te werken met de gemeente en andere lokale partners in wonen, welzijn en zorg.

Auteurs: Hilde van Xanten en Titia Daniels

Eindredactie: Mariëtte Hermans

Fotografie: 123rf

Meer informatie over Langer Thuis?

Kijk op www.movisie.nl/langerthuis of neem contact op met Hilde van Xanten via h.vanxanten@movisie.nl

© Movisie 2014